

csatára került sor (190. o. 410. lábjegyzet). Végül: Christian Götz vezérőrnagy cs. kir. hadosztálya 1849. április 10-én Vácnál csak kb. 7000 fővel rendelkezhetett, nem pedig több mint 8250 fővel (202. o. 436. lábjegyzet).

A fentieket leszámítva a recenzens csak ajánlani tudja ezt a kiváló munkát mindenkinek, aki behatóbban meg akar ismerkedni az 1849. évi orosz inváziós hadsereg hadműveleteivel, azok hátterével, Paszkevicz tábornaggyal, valamint felettesével, I. Miklós cárral.

Kemény Krisztián

KRÁMLI MIHÁLY

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA CSATAHAJÓI, 1904–1914

(HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2018. 398 o.

ISBN 978-963-7097-95-9)

Krámlí Mihály az itt ismertetett kötetben az Osztrák–Magyar Monarchia haditengerészetének azt a sorsdöntő tíz évét vette górcső alá, amelynek eredményeképpen az államszövetség már önálló dreadnought csatahajóosztállyal (TEGETTHOFF-osztály) képviselhette tengeri érdekeit az I. világháború idején. A szerző mindjárt a könyvének első oldalán világossá teszi, hogy kutatási területe sem mentes a helytelen megállapításoktól, valamint a különféle legendáktól. A továbbiakban mindent megtesz annak érdekében, hogy az „ahogy valójában történt” rankei elvnek megfelelően mutassa be az osztrák–magyar hadihajóépítést az I. világháborút megelőző időszakban.

Az egyetemes történelmi áttekintés során Krámlí a 19. század végétől kezdve veszi sorra a nagyhatalmi ambíciókat, összevetve az egyes nagyhatalmak haditengerészeti koncepcióit, illetve azok megvalósíthatóságát. Tömören, mégis informatív módon mutatja be a jelentős hatású admirálisokat és politikai vezetőket. A továbbiakban is egyetemes történelmi látószögben vizsgálódik, amivel az osztrák–magyar flottaprogram megismerését és értékelését egyaránt jelentősen megkönnyíti. Kellő figyelmet kapott részéről az a sajátosság, amely szerint az Osztrák–Magyar Monarchia számára a fő vetélytárs – a fennálló katonai szövetség ellenére – mindvégig az olasz flotta volt, és a hajóépítési terveket is alapjaiban ez határozta meg. Ami az egyes országok haditengerészeti fejlesztéseit illeti, világossá válik, hogy a hadihajó-, majd a dreadnought-építést mindegyik tényleges vagy egykori tengeri hatalom ambicionálta. Közülük voltak, amelyek csak a tervezésig jutottak el (egyebek mellett Portugália, Hollandia), megint mások csak egyetlen egység vízre bocsátásáig (Spanyolország, Chile). Az Osztrák–Magyar Monarchia volt a nagyhatalmi rangsorban az utolsó – egészen pontosan a nyolcadik –, amelyik még önálló hadihajó-, majd dreadnought-osztályok

építésére gondolhatott. A szerző kutatásaiból megtudjuk, hogy a pénzügyi hátteret tekintve az államszövetség jelentős lemaradásban volt a hetedik helyen álló fő vetélytársától, Olaszországtól. Krámlí figyelmét amellet, hogy az osztrák–magyar haditengerészet vezetésének minden érdemét részletesen taglalta, nem kerülték el az egyéb tényezők sem. Ilyen volt a dreadnought típusú csatahajóknak a Monarchia számára kedvező időben történő megjelenése, amely az összes meglévő egységet elavulttá tette, így a korábbi olasz fölény jelentősen csökkent.

Az Egyesült Államok haditengerészeti minisztere, Josephus Daniels (1913-tól 1921-ig töltötte be ezt a tisztséget) azt hangsúlyozta a dreadnought típusú hadihajók kapcsán, hogy azok „a legbonyolultabb gépészeti egységek a világon, amelyekkel kapcsolatban a tudatlanságnak már nincs helye”¹. Krámlí Mihály is az egykori miniszter megállapításával összhangban vizsgálta a századelő navalizmus szempontjából eseménydús éveit. A haditengerészet fejlődési sajátosságainak bemutatása során egyetlen fontos területet sem mellőzött. A fegyverek elhelyezésétől egészen a célzóberendezésekig valamennyi részegységet sorra veszi könyvében, majd – a korszakhatár kismérvű, de szükséges átlépése árán – arra is kitér, hogy ezek a részegységek az egyes haditengerészeteknél hogyan teljesítettek 1914 nyarától kezdve, immár háborús körülmények között. Arra a következtetésre jutott, hogy a meglévő hibák ellenére az osztály – és vele Bécs flottapolitikája – elérte célját, ugyanis a francia és angol egységekkel megerősített, nagy fölényben lévő olasz haditengerészet éppen a nem sokkal korábban hadrendbe állított dreadnought-osztály miatt nem bocsátkozott harcba az Adriai-tenger keleti partján állomásozó ellenfelével. Úgy is fogalmazhatunk tehát, hogy az Alfred von Tirpitz admirális által Nagy-Britannia ellenében kidolgozott rizikóelmélet végül az Osztrák–Magyar Monarchia részéről és Olaszország elrettentésének céljából lett sikeres.

A teljes mértékben indokolt terjedelmű, közel 100 oldalt kitevő nyitófejezetet követően kezdődik az osztrák–magyar haditengerészet kimerítő tárgyalása. A gazdag levéltári anyag felhasználásával készült további fejezetek kellő részletességgel és a súlypontok helyes kiválasztásával mutatják be az osztrák–magyar haditengerészet sorsdöntő tíz évét. Krámlí Mihály nagy érdeme, hogy még olyan száraznak tűnő témát is olvasmányosan tárgyal, mint amilyen a leendő csatahajók fegyverzetéről folytatott vita volt. Könyvének e fejezeteiben sem feledkezik meg az összehasonlító elemzés fontosságáról: a gondolatmenet lezárása után sorra veszi, hogy az egyes nagyhatalmak flottafejlesztési programja miben tért el az osztrák–magyartól. E munkamódszer azt eredményezi, hogy az Olvasóban könnyen megmaradnak azok az összefüggések, amelyek nélkülözhetetlenek a téma megértéséhez. Kiemelkedő fontosságú a német haditengerészet vizsgálata, mivel Németországgal egyebek mellett ezen a területen is

¹ Daniels, Josephus: *The Significance of Naval Preparedness. The Annals of the American Academy of Political and Social Science. Preparedness and America's International Program*, 66. (1916) July, 153. o.

olajozott együttműködés jött létre. Külön alfejezetben olvashatunk az osztrák–magyar fél számára igen hasznos Koudelka-misszióról, amely a fentebb leírt megállapítást igazolta. (Alfred von Koudelka fregattkapitány 1909 áprilisában a berlini Birodalmi Tengerészeti Hivatalba látogatott, ahol szigorúan titkos, a csatahajó-programmal kapcsolatos dokumentumokat bocsátottak a rendelkezésére.)

A szerző nem elégszik meg kizárólag a hadihajóosztályok bemutatásával, a társadalmi folyamatoknak is teret szentel. (Ezzel kapcsolatban az Osztrák Flottaegyesület ismertetésére hívjuk fel a figyelmet.) A politikai életben szükséges manőverekről is szó esik, hiszen az Osztrák–Magyar Monarchia duális felépítése mindenhol, így a haditengerészet fejlesztése terén is éreztette hatását. Krámlí Mihály bemutatja, hogy a kezdeti nehézségek ellenére a haditengerészet fejlesztéséhez szükséges forrásoknak viszonylag könnyen lehetett támogatást szerezni. Az I. világháború előestéjére a haditengerészet már az államszövetség legnépszerűbb fegyvernemévé vált, ugyanis a fejlesztésével járó jelentős megrendeléseknek köszönhetően – gazdasági okokból – széleskörű konszenzus alakult ki. A magyar fél is nagy lehetőséget látott az egyre nagyobb volumenű hajóépítésben, s még a műszaki feltételek hiánya ellenére is arra törekedett, hogy abból minél nagyobb arányban részesüljön. A TEGETHOFF-osztály hadihajóinak alkatrészeit – az elvárásokkal összhangban – közel 100%-ban az osztrák és a magyar ipar állította elő. Ennek a legfőbb hátránya a költségek emelkedése volt, ugyanakkor megvolt az az előnye, hogy a gyártókapacitás jelentősen növekedett.

Az egységek műszaki adatait az egyes hadihajóosztályokról szóló fejezetek végén egy részletes és jól áttekinthető táblázat tartalmazza. A sok hasznos információt felvonultató fogalomtárban viszont nem minden magyarázatot igénylő kifejezés kapott teret, az lehetett volna nagyobb terjedelmű is. A szöveg tagolásával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy célszerűbb lett volna az „Osztrák–magyar nehézlövegek, löveg-tornyok és tűzvezetés” című fejezetet előbbre helyezni, majd az I. világháború befejezésével lezárni a kötetet, hiszen az 1918-as év osztrák–magyar szempontból minden tekintetben korfordulónak minősült, s a fegyvernem megszűnését is jelentette. Világossá kell azonban tenni, hogy a kötet alapvetően hiánypótló jellege és fontossága az imént említett kisebb hiányosságokkal együtt sem lehet kérdéses.

Krámlí Mihály nemcsak a kutatási területén belül, hanem azon túl is sok hasznos információval és érdekességgel látja el olvasóját, ami munkáját mind a korszak kutatói, mind a hadtörténelem iránt érdeklődők számára alapvető fontosságúvá avatja.²

Tóth Péter András

² Érdemes megemlíteni, hogy a kötet angol nyelven is napvilágot látott: *Austro-Hungarian Battleships and Battleship Designs (1904–1914)*. Szeged, 2021.